

De botanische tuin in Delft

Henk Lubberding

De hortus in Delft bestaat honderd jaar en het jubileumjaar leek mij een aardige aanleiding om gids te worden in de hortus. De hoogleraren Beijerinck (zie ook Nieuwsbrief 20) en Van Iterson waren de stimulators voor de aanleg van een "cultuurtuin voor technische gewassen" in Delft. Vanaf het begin in 1917 was er veel aandacht voor tropische gewassen, met name vezelstoffen en rubber, maar ook voor planten die zetmeel en olie produceerden. Met het zelfstandig worden van Indonesië en het vervangen van biologische producten door kunststoffen werd het belang van de Delftse hortus steeds minder. Het tijt keerde zo'n 20 jaar geleden; er kwam weer meer onderzoek en de publieke functie van de tuin werd vergroot. De tuin participeert nu in de Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen en in de Stichting Nationale Plantencollecties; naast de al genoemde technische gewassen omvat de collectie zo'n 20 plantenfamilies. De tuin is zeker niet de grootste in Nederland en enig opknappwerk is nodig, maar je kunt er prettig wandelen en ook nog wat opsteken in alle rust, middenin Delft.

Metasequoia Hortus Delft
(foto internet)

Tuinbericht 21 Stijve ogentroost

Henk Lubberding

Het kostte enige moeite, maar Stijve ogentroost (*Euphrasia stricta*)

lijkt sinds enige jaren aangeslagen; hij "loopt" zelfs over het turfdeel, hoewel hij geacht wordt van kalkhoudende zandgrond te houden. Het is een halfparasiet op grassen en blijkbaar maakt het niet uit of die grassen op zure of basische grond staan. De geslachtsnaam *Euphrasia* stamt uit het Grieks en betekent opgewekt.

Ogentroost dankt zijn naam aan de vermeende geneeskracht (troost) bij oogziekten. Volgens de signatuurleer vertonen de met paarse aderen doorlopen bloemen gelijkenis met bloeddoorlopen ogen en is dit een aanwijzing dat de plant goed is tegen oogziekten. Hoewel de signatuurleer vroeger al bekend was in China, wordt Ogentroost niet genoemd door de klassieke geneesheren van de Oudheid en de Arabische artsen. Vanaf de 14de eeuw wordt het geroemd, omdat het alle kwalen van het oog zou genezen en in de 16de en 17de eeuw wordt het door alle kruidenboeken genoemd.

Stijve ogentroost
(Anneke Wagner)

Vanuit het landelijk bureau graag aandacht voor de volgende twee zaken:

Exoten

De KNNV werkt samen met de VOFF aan het project Signalering Exoten van het Team Invasieve

Japanse duizendknoop (foto website)

Exoten van het Ministerie van EZ en de NVWA (Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit).

Exoten zijn dieren en planten die niet van nature in ons land thuishoren en schade kunnen aanrichten.

Waarnemers spelen een belangrijke rol in het veld als het gaat om het signaleren van potentieel invasieve exoten.

In dit project heeft de KNNV afgesproken dat zij haar leden zal informeren over specifieke soorten via haar nieuwsbrieven, website en in Natura.

De nieuwsbrief roept op om exoten te melden op www.telmee.nl en op www.waarneming.nl.

Alle voorgaande nieuwsbrieven aangaande exoten zijn te vinden op de projectwebsite van de KNNV: <http://www.knnv.nl/knnv-landelijk/meld-invasieve-soorten>

Symposium

De Heimans en Thijssse Stichting organiseert samen met IVN, KNNV en SoortenNL een symposium

SYMPOSIUM ZATERDAGMIDDAG 23
SEPTEMBER 2017

Leeuwenbergh, Servaasbolwerk, Utrecht

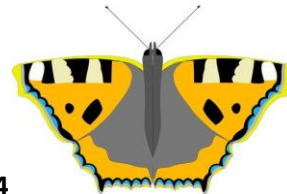
over de toekomst van het Nederlandse platteland en het nieuwe Europese landbouwbeleid dat in 2020 van start zal gaan.

Hoe zal het Nederlandse platteland eruitzien over vijftig jaar? Zal dan nog steeds het grootste deel uit landbouwgrond bestaan, terwijl we juist meer ruimte nodig hebben voor wateropvang, natuur en recreatie?

Dan een landbouw zijn zonder desastreuze effecten op landschap en natuur? En: wie moet er gaan betalen: de natuur, de boer of wij als consument.

Als prikkelende sprekers en muzikanten zullen optreden: Theunis Piersma en Sytze Pruiksmā (Kening fan 'e Greide), Krijn Poppe (Wageningen Economic Research), Bas Eickhout (Europarlementariër GroenLinks) en Titia Wolterbeek (SoortenNL en De Vlinderstichting).

Kijk voor het volledige programma en opgave voor het symposium op <http://www.heimansenthijsssestichting.nl> [3]

Stadsplanten zoeken in Seghwaert

Johan Vos

De Zoetermeerse wijk Seghwaert is een typisch jaren '70 wijk. In 1976 werden hier de eerste honderd woningen opgeleverd. De bedoeling was een beschut woon- en leefklimaat te realiseren

Floron excursie in 2014 in Zoetermeer
(Fred Reeder)

met een stratenplan met vele vertakkingen en fijnmazige groenvoorzieningen. Bij de aanleg zijn indertijd veel inheemse bomen en struiken gebruikt die ook in het omliggende polderlandschap veel voorkomen. Natuurlijk groen was in de jaren '70 van de vorige eeuw in de mode en ook nieuwe bewoners speelden daar met hun eigen tuin op in.

Tegenwoordig is kleinschalig openbaar groen lastig en duur in onderhoud en nemen hier en daar bewoners zelf het heft in handen. Juist in deze wijk is de grens tussen cultuur en natuur vaag. Tuinplanten verwilderen in het openbaar

gebied en de wilde flora dringt extensief onderhouden tuinen binnen, tot vlak bij de voordeur. Wat streep je wel en wat niet is hier de steeds weer terugkerende vraag.

Om die reden hebben we deze wijk uitgekozen om naar stadsplanten te kijken en die discussie ter plekke te voeren.

We verzamelen op **26 augustus om 10.30 uur bij RSR-station Seghwaert** (lijn 3 en 4 vanuit Den Haag CS/Den Haag laan van NOI) Coördinaten: 95.213 – 453.115

Voor opgave of nadere informatie kunt u terecht op: zoetermeer@knnv.nl

Meerzicht laagbouw

Casper Hilvers

Plantenwerkgroep - inventarisatie za 6 mei 2017 - Km-hok 30.57.32

Aanwezig: Lucas Breedveld, Casper Hilvers, Henk Lubberding, Fred Reeder en Johan Vos

Deze zaterdag bleek later een zonnige en zelfs warme onderbreking tussen de grijze en koele dagen ervoor en erna. Goed inventarisatieweer dus. Johan streepte, als van ouds, de soorten op de

Onderzoek van de wegrand (Fred Reeder)

papieren lijsten aan en Fred maakte gebruik van de Floron app Nova. Lucas zorgde er weer voor dat wij binnen de grenzen van het Km-hok bleven. In de groenstroken langs de Meerzichtlaan, tussen de rijbaan en de fietspaden is al een behoorlijk aantal soorten aan te strepen. IJle dravik, Zachte dravik, Glanshaver, Kropaar en Grote vossenstaart vertegenwoordigen de grassen, waartussen dan Scherpe boterbloem, Rode klaver, margrieten, paardenbloemen voor de kleur zorgen.

De grens van het hok ligt maar zo'n 200 meter van het verzamelpunt, zodat we de Meerzichtlaan, na het aanstrepen

van Knoopkruid, moeten verlaten en de wijk ingaan.

De randen van de bosjes bij de parkeerplaatsen en rond de tuinen van de huizen worden afgezocht, waarbij Fred enkele foto's kan maken van bloeiend Kleefkruid. Ook een aantal typische stadsplanten ontbrak niet. Voorbeelden zijn: Bosvergeet-mij-nietje, Bonte gele dovenetel en Lievevrouwebedstro. Vervolgens werden we 'herkend' door Barbara Oostdam die vroeger ook deel uit maakte van de plantenwerkgroep. Zij nam ons mee naar haar achtertuin waar ze ons vol trots een grote groep Rietorchissen liet zien. Het geslacht 'Ereprijs' was met vier soorten vertegenwoordigd: Klimop-, Veld-, Tijn- en Draadereprijs, een mooie score.

De Zachte ooievaarsbek was deze ochtend sterk vertegenwoordigd, Bij een enkel exemplaar waren wat druppeltjes op het blad te zien, dat zou kunnen wijzen op knopklierhaartjes maar die waren uiteindelijk toch niet zichtbaar. Daarom werd Kleine ooievaarsbek niet aangestreept.

Bloeiend Kleefkruid
(Fred Reeder)

Bij een onbekende plant aan het water werd gedacht aan *Gunnera*. Onderzoek thuis door Henk leverde op dat het hoogstwaarschijnlijk om Schildblad (*Darmera peltata*) zou kunnen gaan. Een ontsnapte tuinplant die oorspronkelijk uit Noordwest Amerika afkomstig is.

Terwijl we de oeverrand inspecteerden sprak een bewoner ons aan die trots vertelde dat de buurt zelf het grazige talud in beheer had genomen omdat de gemeente blijkbaar geen geld meer had om het gras te maaien. Het pleidooi van Henk voor bloemrijk hooiland bracht deze man helaas niet op andere gedachten.

Na het rondje door de wijk kwamen we terug op de Meerzichtlaan waar Gewoon barbarakruid, Groot streepzaad en Gewone vogelmelk als laatste van de vele genoemde en ongenoemde soorten werden aangestreept.

Fietspad 90, de eerste ronde van 2017

Fred Reeder

Inventarisatie drie bermstroken langs provinciaal fietspad 90 op 24 mei 2017

Aanwezig: Anke de Bruyn, Casper Hilvers, Tilly Kester, Marja Kreike, Henk Lubberding, Johan Vos, en Fred Reeder

Ja daar stonden we weer langs het fietspad. Alweer voor het vierde jaar inventariseren we hier drie bermstroken van 50 meter lang en 2 meter breed. De verstoorde en daardoor afwijkende zone direct grenzend aan het asfalt laten we daarbij buiten beschouwing. Twee van deze stroken zijn indertijd ingezaaid met een plantenzaadmengsel en 1 strook niet. Dit is gedaan met de opzet om in het kader van het 'Bloeiende bermen project' het welzijn van de bijstand in de polders van Wijk en Wouden te vergroten en de bermen van de doorlopende fietspaden te verfraaien. Het maai-beleid voor alle drie de stroken is steeds

Discussie volop (Johan Vos)

gelijk. Na verloop van een aantal jaren zal moeten blijken in hoeverre er een verschil blijft bestaan tussen de wel en niet ingezaaide stroken en of dit beheer ook werkelijk zorg draagt voor de doelen zoals die zijn geformuleerd in het 'Bloeiende bermen project'.

Na de tweede inventarisatieronde van dit jaar in augustus, zullen we eens bekijken of er al iets te zeggen valt over verschillen tussen de drie stroken en eventueel over de betekenis daarvan.

Voor nu was het alleen maar genieten van het mooie weer en het noemen van de plantensoorten die door Henk en Casper werden genoteerd. Dit is noodzakelijk omdat we bij het maken van de opnamen gebruik maken van de schaal van Braun-Blanquet. Vermakelijk is iedere keer weer de discussie rond het aantal exemplaren dat per soort voorkomt. Maar we komen er altijd wel weer uit.

Vergeleken met mei 2016 scoorden we bijna een gelijke hoeveelheid soorten waarbij wel opvalt dat nu weer een paar soorten aan de totaalijst zijn toegevoegd. Misschien kijken we met zijn allen ieder jaar toch weer met een andere 'blik'? Blaartrekkende boterbloem, Gele lis en Grote lisdodde konden aan de lijst worden toegevoegd doordat er nu met een verrekijker vanaf een bruggetje de slootrand werd bekeken van de andere zijde dan het fietspad. Opvallend was de ontdekking van Goudhaver (*Trisetum flavescens*), een onopvallend gras dat in onze regio weinig voorkomt. We vonden het in de 2 stroken waar indertijd planten zijn uitgezaaid!

Voor het overige valt op dat er, behalve de veelal in alle bermen voorkomende soorten, in het ingezaaide gedeelte veel Groot streepzaad staat. Een feit dat we overal bij ingezaaide bermen waarnemen. Kijk hiervoor bijvoorbeeld eens naar de berm langs de Meerzichtlaan.

In augustus kijken we weer verder.

Westerparkdag

Tilly Kester

Op zondag 28 mei vond de jaarlijkse Westerparkdag plaats, georganiseerd door het IVN en Vrienden van de Natuur- en Landschappentuin. Het thema van deze dag was: "Het park binnenstebuiten". Gelukkig was het prachtig weer. Ook dit jaar waren er, her en der in het park veel en ook enkele nieuwe activiteiten georganiseerd. We stonden samen met het IVN in een kraam en hadden de beschikking over tafels en bankjes voor binoculairs en voeldozen. Kinderen vonden het prachtig om verschillende onderdelen van planten door een binoculair te kunnen bekijken. We hebben vooral gekeken naar de verschillen in beharing van diverse plantensoorten. De kinderen vonden het ook erg spannend om hun handjes in de voeldozen te steken en te raden wat erin zit. Het was een zeer geanimeerde en geslaagde dag!

Volop aandacht van de jeugd (Tilly Kester)

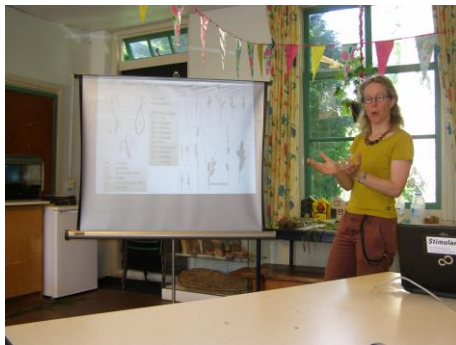

Zeggen herkennen op het Buitenbeest

Joke de Ridder

Willemien Troelstra, districtscoördinator van Floron kwam ons op woensdag 31 mei les geven over de in Zoetermeer voorkomende soorten van het geslacht Carex (zegge).

Naast een aantal leden van de Zoetermeerse plantenwerkgroep had Willemien ook een groepje

Zeggen determineren o.l.v. Willemien Troelstra (Tilly Kester)

mensen van het district Zuid-Holland Zuid weten te interesseren, zodat we met 10 personen waren. Met behulp van een mooie powerpoint presentatie legde Willemien eerst uit wat de kenmerken van zeggen (t.o.v. de andere cypergrassen) zijn en wat wordt bedoeld met het tongetje en termen als 'antiligula' (=het bovenste deel van de bladschede aan de van de bladschijf afgekeerde zijde) en 'cladoprophyllum' (= een klein vliezig tuitvormig schutblad dat de steel van de aar omgeeft).

We bekeken de verschillende tongetjes en de 2 of 3 stempels/stijlen in de bloemen. Met een loepje is dat prima te zien. En er zijn zelfs zeggen met een décolleté!

Om het determineren te vergemakkelijken had Willemien een tabel (op maat) gemaakt met de voor ons relevante soorten. Van 50/60 soorten uit de Heukels' flora komen er in Zoetermeer maar zo'n 12/15 soorten voor (zie tabel pag.7). Hiervoor had ik eigenlijk nog nooit serieus naar zeggen gekeken, laat staan dat ik de tabel uit de Heukels uitgeprobeerd had. Nu wel dus en met een beetje hulp bleek dat eigenlijk best mee te vallen. Willemien had zelf allerlei verse en gedroogde exemplaren

meegenomen en ook vanuit Zoetermeer hadden we verschillende soorten verzameld. We beschikten dus over ruim voldoende materiaal wat erg fijn was om kenmerken te leren onderscheiden zoals tongetjes, haren, strepen en 'baksteentjes' op de schede.

We hebben de volgende soorten bekeken: Ruige zegge, Morgensterzegge (een tuinplant), Hangende zegge, Pluimzegge, Tweerijige zegge, Oever-/Moeraszegge, Scherpe zegge en met de tabel uit de flora hebben we de Hoge cyperzegge op naam gebracht.

Na de lunch konden we nog even het meegebrachte

materiaal bekijken, waarna we per fiets en auto naar de Noord-Aa togen om daar nog wat veldwerk te doen. In het Prielenbos vonden we Hoge cyperzegge, en Moeraszegge en langs het fietspad onderaan de Elleboogse wetering Tweerijige, Scherpe en Ruige zegge.

Het werd een lange dag maar dat betekent alleen maar dat we allemaal enthousiast waren. Ik vind het erg leuk dat *zeggen* mij nu iets meer *zeggen*. Ik kan wel zeggen dat ik mijn angst overwonnen heb en ik ben nu zelfs blij als ik een zegge tegenkom!

Het gaat om de details (Tilly Kester)

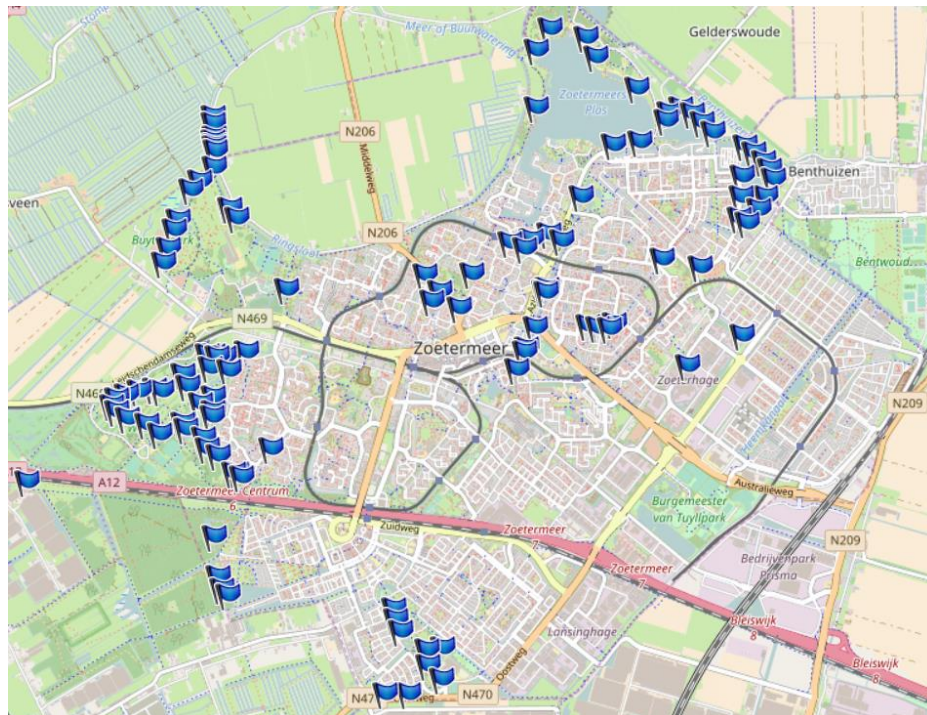
Ned. naam	Carex	mvv	Biotoop	Groeiwijze	Kleur	Stijlen	Aren	Bijzonderheden
Ruige Zegge	hirta	3	grasland	mat	groen	3	ongelijk	behaard
Valse voszegge	otrubae	3	oever	pol	groen	2	gelijk	
Oeverzegge	riparia	3	oever	mat	blauwig	3	ongelijk	bakstenen
Moeraszegge	acutiformis	2	oever	mat	blauwig	3	ongelijk	
Scherpe zegge	acuta	2	oever	mat	blauwig	2	ongelijk	melkweit
Tweerijige zegge	disticha	2	grasland	mat	groen	2	(on)gelijk	groene lijntjes
Hangende zegge	pendula	2	plantsoen	pol	blauwig	3	ongelijk	
Hoge cyperzegge	pseudocyperus	1	oever	pol	groen	3	ongelijk	
Pluimzegge	paniculata	1	oever	pol	groen	2	gelijk	
Zandzegge	arenaria	1	berm	mat	groen	2	gelijk	bruin randje
Zwarte zegge	nigra	1	grasland	mat	blauwig	2	ongelijk	
Hazenzegge	ovalis	1	berm	pol	groen	2	gelijk	tuutje
IJle zegge	remota	1	oever	pol	groen	2	gelijk	

De in Zoetermeer meest voorkomende zeggen,
 mvv = mate van voorkomen: 3 = algemeen voorkomen, 2 = regelmatig voorkomend, 1 = beperkt voorkomend

De tabel van Willemien

Plant van de maand mei

Fred Reeder

Blauwe vlaggetjes: de meldingen van de Gele lis

Eind april plaatsten we een oproep in de plaatselijke bladen om uit te kijken naar het voorkomen van de Gele lis in Zoetermeer. Dat resulteerde in vele meldingen, vooral langs de hoofdvaarten en de oudere parken in de stad. De oevers kleurden over vele meters prachtig geel. Ieder jaar weer een mooi gezicht.

Tweede planteninventarisatieronde van 2017 in het Bentwoud

Johan Vos

Plantenwerkgroep - inventarisatie za 3 juni 2017

Aanwezig: Lucas Breedveld, Tilly Kester, Fred Reeder Joke de Ridder en Johan Vos

Zaterdag 3 juni was een weeromslag aangekondigd. Toen ik om 8.30 uur mijn huis in Heemstede

Weelderige begroeiing van de 2 vierkante meter van PQ2. (Fred Reeder)

verliet zag ik in het zuidwesten de lucht snel donker worden. In de trein tussen Heemstede en Leiden belde Joke met het voorstel om een half uur later te beginnen. Een buienlijn met rode kernen zou dan zo ongeveer Zoetermeer gepasseerd zijn. Ondanks de inmiddels overvloedige regenval besloot ik mijn reis te vervolgen en in Zoetermeer een schuilplaats te zoeken. Dat lukte op stadsboerderij 'De Weidemolen'. Na een kopje cappuccino en op de hoogte te zijn gesteld van de recente nieuwtjes op en rond de boerderij verschenen in regenpak: Lucas, Joke, Fred en Tilly.

Ondanks het feit dat het om 10.30 uur zo nu en dan nog wat nadruppelde besloten we onze PQ's op te gaan zoeken. Dat was nog best een eindje fietsen maar gelukkig hielp de techniek ons op de goede weg. Wat opviel was dat het resultaat van het uitstrooien van zaadmengsels overal in het gebied goed zichtbaar is. Vooral soorten als Groot streepzaad, Margriet, Knoopkruid, Akkerhoningklaver, Bijenvoer (Phacelia) e.d. duiden daarop.

Toen we PQ4 (een smal talud van 6 x 1 m.) bereikt hadden, viel vooral de armetierige begroeiing op. Vooral het extreem droge voorjaar had zijn tol geëist en van de mossen van 22 maart jl. was weinig tot niets meer terug te vinden. Maar ook de vaatplanten maakten een weinig florissante indruk. Nieuwe soorten t.o.v. vorig jaar waren: Jakobskruid, Lidrus, Smalle wikke, Paardenbloem, Zachte dravik en Kroppaar

Omdat de strook waar PQ3 in was gelegen net gemaaid was hebben we deze maar overgeslagen. Fred zal contact opnemen met de beheerders om te vragen wat hier is fout gegaan.

PQ2 maakte een totaal andere indruk, het verschil met PQ4 kon bijna niet groter zijn. Hier overheersten hoog opgaande, bloeiende grassen. Vooral Ruw beemdgras, Kroppaar en Engels raaigras maken de dienst uit.

PQ1 gaf een ander, meer kleurrijk beeld met t.o.v. vorig jaar nieuwe soorten als Groot streepzaad en Peen. Dat er hier kwistig gestrooid is met (Witte) klaver moge duidelijk zijn.

Na uitvoering te hebben gegeven aan onze verplichtingen besloten Lucas, Tilly, Joke en ik om van het KM-hok waarin de laatste PQ is gelegen (100, 453 – 31.51.21) ook een streeplijstje te maken. We besloten om daar circa 1 uur voor uit te trekken. Totaal leverde dat 64

Deze paal geeft PQ4 aan (Tilly Kester)

soorten op. Interessant dat ook hier in het Bentwoud de Ruige lathyrus (*Lathyrus hirsutus*) weer op duikt. Inmiddels was de zon gaan schijnen en was er een stevige wind uit het westen opgestoken. Uiteraard kregen we daar op de weg terug mee te maken.

Een mini hoekje Zoetermeer.

Fred Reeder

Plantenwerkgroep - inventarisatie do 8 juni 20157 – Km-hok 30.57.13
Aanwezig: Anke de Bruijn, Joke de Ridder en Fred Reeder

Op het bankje bij de bushalte tegenover de Ford garage zaten ze. Joke, Anke en Fred als al wat oudere kleuters te overleggen hoe ze dit gebiedje gingen aanpakken.

Op deze mooie zomeravond waren ze de enige leden van de plantenwerkgroep die acte de présence gaven.

Achter het bankje werd direct gestart
(Fred Reeder)

Op de planningsavond in maart hadden we al besloten dat we dit kleine hoekje toch zouden doen en het niet op een andere avond bij een ander hok zouden onder brengen. En dat bleek een juiste beslissing te zijn. Ruim 85 soorten werden er in dit gebiedje gescoord. Het is dan ook een divers gebied met de oevers van de Ringloot, het talud van de Zwaardslotseweg, een met riet gevulde sloot om het baggerdepot en langs een fietspad van het viaduct in de Zwaardslotseweg door naar de ringsloot. Achter en naast de baggeropslag staan heel veel harige ratelaars en

orchideeën. Veel meer dan in de te verwachten vindplaats onderaan het talud van de dijk van de Ringsloot.

Het werd dus druk werken voor Joke om het allemaal in te voeren in NOVA, de invoer app van Floron. Van de papierenlijst hebben we dit keer vanwege de geringe bemensing afgezien.

Zoals al gemeld veel rietorchissen en voor ons gevoel bijna alle grassen die we zo kunnen herkennen. Leuk was ook de aanwezigheid van de Gewone rolklaver naaste de Gele veldlathyrus. Zo konden we de verschillen eens goed bekijken. Voor het overige scoorden we nog de vele voorzomerbloeiërs en wat zeggen. Die zijn deels in de rugzak met Joke mee gegaan voor nadere bestudering op de keukentafel. Joke kon haar opgedane kennis op de zeggendag dus in de praktijk toetsen. Wel werd vastgesteld dat de door ons vroeger als Heen of Zeebies bestempelde zegge er ook stond. De

Rietorchis met Harige ratelaar (Fred Reeder)

ringsloot wordt logischerwijs als hoofdwatgang goed schoon gehouden dus daar krijgen waterplanten vrijwel geen kans. In de oever stonden nog wel Grote egelskoppen. Na zo'n anderhalf uur waren we door het gebied heen en zijn we naar de fietsen terug gewandeld. Het was een interessant minigebiedje Zoetermeer.

Uit het Zoetermeerse botanisch archief

Johan Vos

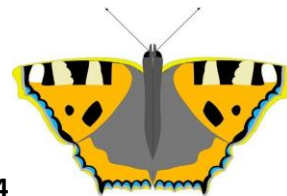
Al ruim 10 jaar vraag ik me af of de Donzige klit (*Arctium tomentosum*) nog in het Buytenpark voorkomt. Hoewel de ontdekking in 2004 niet geheel onomstreden was, was dat waar we toen als plantenwerkgroep gezamenlijk op uit kwamen. Donzige klit is een soort die in onze regionen zeer zeldzaam is. Helaas heb ik toen nagelaten om materiaal ter controle naar het nationaal Herbarium te sturen. Gezien we dit jaar op verzoek van Hendrik Baas van de gemeente de natuurkern Buytenpark (het begrazingsgebied) zo volledig mogelijk in kaart proberen te brengen, leek het me vorig jaar hoog tijd om deze planten alsnog aan een kritisch onderzoek te onderwerpen. Ook heb ik toen materiaal verzameld van een aantal 'Donzige klitachtige planten' en dat opgestuurd aan Naturalis (NHN). Gezien Lenie Duistermaat in de eerste helft van de jaren '90 van de vorige eeuw gepromoveerd is op het geslacht 'klit' lag het voor de hand dat zij naar het materiaal zou kijken. Helaas is Lenie een tijdje 'uit de roulatie' geweest en bleven de planten dus op een wellicht grote stapel liggen. Maar gelukkig

Klit (*Arctium minus*) uit het Buytenpark (Johan Vos)

kwam er onlangs een reactie op de vorig jaar gestuurde planten: 'Op mijn stapel vond ik een deel van een ongetwijfeld grote *Arctium*. Je laat de naam die eraan gegeven wordt terecht controleren. Het is geen *Arctium tomentosum*, maar *Arctium minus*, de Gewone klit. Het beste kenmerk om naar te kijken is de top van de binnenste omwindselbladen in een hoofdje. In de Heukels' Flora (de 23ste druk) is dat in fig. 72 (p.616) goed weergegeven: niet geleidelijk versmald, maar geschouderd. *Arctium minus* heeft ook heel vaak gesteelde hoofdjes, rood aangelopen omwindselbladen en zelfs wat kleine klieren op de bloemkroon. Ik vraag mij echter af of misschien het stuifmeel op de bloemkroon voor klieren is aangezien. Voor de bladsteel moet echt een rozetblad (aanwezig voor de bloeistengel zichtbaar wordt) bekeken worden, en dan echt aan de basis van de bladsteel'.

De conclusie is dus dat we het indertijd toch bij het verkeerde eind hebben gehad en dat de Gewone klit zeer variabel is en ook dicht spinnenwebachtig behaard kan zijn!

De actualiteit met een natuurhistorische bril bekeken

Johan Vos

Door mijn meer dan 30-jarige werkervaring als stadsecoloog in dienst van de gemeente Zoetermeer wordt mij regelmatig gevraagd naar het natuurhistorisch verleden van deze groene gemeente. Om die reden zal ik in elke Nieuwsbrief een natuuronderwerp belichten met mijn natuurhistorische bril op. (tekening Marianne Ketting)

Hernieuwde aandacht voor de Margriet

Bloeiende margrietten behoren tot de erfenis van het gemeentelijk streven naar meer bloei in parken en bermen van de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw. Om dit voor elkaar te krijgen werden zaadmengsels van inheemse plantensoorten samengesteld waarvan bekend was dat ze succesvol

Zoetermeerse Margriet in 2017 (Johan Vos)

waren in Zoetermeer. En de Margriet was daarin een van de meest succesvolle soorten die later ook de regio wist te veroveren. Inmiddels komt de margriet tot 2016 in onze databank 184 keer voor en wordt de soort in alle 44 Zoetermeerse KM-hokken waargenomen.

Toen ik in 1981 als botanisch adviseur in dienst kwam bij de afdeling 'Beplantingen' van de gemeente werden margrietten op de stadskwekerij speciaal voor de zaadwinning gekweekt. Bij navraag bleken de zaden van het oorspronkelijk materiaal meegenomen te zijn uit een berm in Noord-Frankrijk. Al in 1994 heb ik hier over gerapporteerd in het KNNV-Kwartaalbericht (1) In het bewuste artikel werd o.a. geconstateerd dat de Zoetermeerse margrietten relatief vroeg bloeiden en forse groeivormen aannamen. Dat laatste fenomeen zien we overigens bij wel meer wildeplanten-soorten optreden. De Zoetermeerse, voedselrijke kleibodem geeft daar blijkbaar aanleiding toe.

Verschillende 'typen'

In de Ecologische flora (deel 4) meldt Eddy Weeda dat *Leucanthemum vulgare*, vooral in Zuid-Europa bekend staat als een vormenrijke soort. In Nederland stond de Gewone Margriet bekend als een algemeen voorkomende graslandplant die vooral in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw vrij snel zeldzamer werd. Vast staat dat, toen de gemeente eind jaren '70 van de vorige eeuw begon met het uitzaaien van Franse margrietten, de 'Gewone' inheemse margriet niet (meer) voorkwam in de Zoetermeerse regio. De vraag van toen, of het zuidelijker type margriet een blijvertje zou zijn, kan inmiddels volmondig met een ja beantwoord worden. Ook in 2017 voelt de Margriet zich nog steeds uitstekend thuis in enigermate verstoorde wegbermen en graslanden in Zoetermeer. Aan eventuele morfologische verschillen met de Gewone 'inheemse' margriet heb ik verder nooit veel aandacht geschonken, tot mijn oog viel op een recent artikel van R. Haverman in *Gorteria* van april 2017.(2)

Toch een andere soort?

Het idee dat er in Nederland verschillende soorten van het geslacht Margriet zouden voorkomen kwam voort uit de ontdekking in 2016 van een vreemde Margriet op vliegbasis Woensdrecht. Na determinatie met een Duitse flora bleek dat het ging om *Leucanthemum ircutianum*, een margriet die nog niet eerder voor Nederland was vastgesteld en een dubbel aantal chromosomen bevat ($2n = 36$). Later bleken veel meer populaties, met name langs de grote rivieren, voor meer dan 90% uit deze waarschijnlijk tetraploïde margriet te bestaan. Het ging bij deze groeiplaatsen

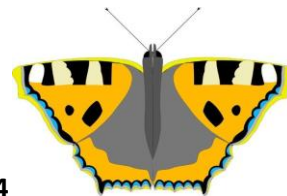
Berm Oostweg in 1982 met ingezaaide margrietten (Johan Vos)

allemaal om Glanshaverhooiland dat een matig voedselrijke bodem en enigszins verstoorde situaties preferiert. Volgens de Duitse plantensociologie zijn juist deze standplaatsen uitermate geschikt voor *Leucanthemum ircutianum*. Het Zoetermeer van eind jaren '70 was dus, achteraf gezien, geknipt voor deze toen in Nederland nog onbekende soort. Een toevallige samenloop van omstandigheden dus. De oorspronkelijke 'Gewone' margriet (*Leucanthemum vulgare*) daarentegen preferiert een voedselarmere en drogere groeiplaats, een situatie die je in Zoetermeer niet veel zult aantreffen.

Herkenning in het veld

Hoewel de morfologische verschillen maar klein zijn, is herkenning in het veld volgens Haverman toch mogelijk. Kijken we naar het blad, dan zien we dat de middelste stengelbladen van *L. vulgare* sterk versmald zijn (met de langste bladtanden duidelijk langer dan de breedte van het middenveld van het blad), die van *L. ircutianum* niet of nauwelijks versmald (met bladtanden die korter of even kort zijn dan de breedte van het middenveld van het blad). Zie onderstaande figuur. Verder is het blad van *L. ircutianum* vaker behaard.

<p>Geschematiseerd middelst stengelblad van <i>Leucanthemum vulgare</i></p>	<p>Geschematiseerd middelst stengelblad van <i>Leucanthemum ircutianum</i></p>	<p>Middelste stengelbladen van Zoetermeerse margrietten</p>
<p>Tekeningen: Rense Haverman.</p>		<p>Gescande bladen: Johan Vos</p>

Tenslotte

Om er absoluut zeker van te zijn dat we, wat de Zoetermeerse margrietten betreft, te maken hebben met *Leucanthemum ircutianum* heb ik op 30 juni jl. materiaal verzameld uit het bloemrijk hooiland van het Westerpark en laten doormeten door Ben Zonneveld bij 'Naturalis'.

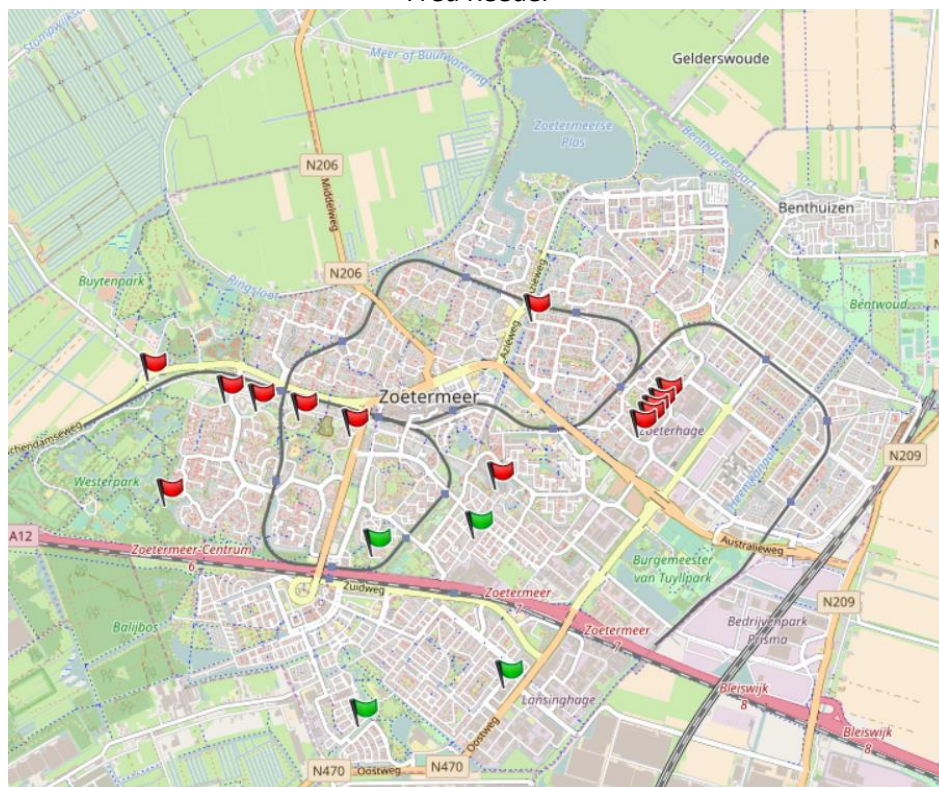
Op 14 juli meldde Leni Duistermaat het resultaat van deze meting: 'De Zoetermeerse margriet heeft een DNA-gewicht van 21.2 picogram (pg) wat overeen komt met alle eerdere metingen die Ben heeft gedaan. Conclusie: *L. vulgare* is nog niet gemeten, ik ben wel nieuwsgierig of die nog te vinden is, bv in oude hooilanden'.

Het is dus nog maar de vraag of de Gewone margriet anno 2017 nog in Nederland voorkomt.

- 1 Vos J G, 1994 KNNV-Kwartaalbericht nr. 3 blz. 9 – 11
- 2 Haverman R, 2017 Gorteria, Dutch Botanical Archives 39 blz. 46 - 48

Plant van de maand juni en juli

Fred Reeder

Rood = Zwanenbloem en groen = Prachtklokje

Voor de maand juni werd een oproep geplaatst in de plaatselijke bladen, op internet en via een mailing om uit te kijken naar het Prachtklokje. Dat heeft niet veel meldingen opgeleverd zoals hierboven op de kaart te zien is. Op de oproep om uit te kijken naar de Zwanenbloem in de maand juli kwamen meerdere reacties. De rode vlaggetjes op de kaart staan hoofdzakelijk langs de oude vaarten die men bij het ontwerpen van het stadsplan van Zoetermeer gehandhaafd heeft.

Op het land van boer Freek

Johan Vos

Plantenwerkgroep - inventarisatie za 1 juli 2017 - Km-hok 30.47.44 (kavel 1 + poelstuk)

Aanwezig: Tilly Kester, Henk Lubberding, Joke de Ridder en Johan Vos

Het moet al weer twee jaar geleden zijn dat we het land van boer Freek bezochten. Boer Freek heeft een biologisch bedrijf en wil graag een bijdrage leveren aan een hogere diversiteit aan planten en dieren op zijn land. Om die reden heeft hij de plantenwerkgroep gevraagd om de plantengroei op een aantal percelen (met de nadruk op slootkanten en sloten) te volgen.

Het weer zat mee en na een kort gesprek met de boer gingen we van start.

Inmiddels hebben we een aardig idee van wat we daar zoal kunnen verwachten. Van de soorten die een aantal jaren geleden op de afgevlakte oeversranden zijn ingezaaid is vrijwel niets meer terug te vinden. Overigens doet ook boer Freek mee aan het bevorderen van de wilde bijenstand in het agrarisch gebied door randen en reststukken met nectarplanten in te zaaien waar bijen van profiteren. Deze plekken waren op 1 juli jl. al van grote afstand herkenbaar aan de vele korenbloemen.

Moeraszoutgras centraal op de foto (Tilly Kester)

Hierna noem ik alleen de leukere soorten (in vergelijking met het stedelijk gebied): naast de Grote waterweegbree treffen we (middenin) de sloten veel Smalle waterweegbree aan, verder Pijlkruid, Oeverbies en Zwanenbloem.

Pijltorkruid aan de slootrand (Tilly Kester)

Aan de afgevlakte oevers: Moerasrolklaver, Moeraswalstro, Pijltorkruid, Rode waterereprijs en Moeraszoutgras. De laatste soort zie je in eerste instantie gauw over het hoofd, maar als je een goed 'zoekbeeld' hebt, ontdek je er hoe langer hoe meer!

Op een ander perceel rond een poel waren veel planten door het vee weggevreten. Daar troffen we nog wel Geknikte vossenstaart, Kleine watereppe en Slanke waterkers. Om zeker te zijn dat we wat de laatste soort betreft niet te maken hebben met de Witte waterkers heeft Joke vruchten meegenomen en geconstateerd dat de zaden in één rij gerangschikt staan. Slanke waterkers dus. Omdat we niet zeker waren van een aantal veel voorkomende waterplanten in de sloten heeft Henk de week erop watermonsters genomen op een aantal plekken en heeft die Wouter Balster (**AQUON** uit Leiden) laten controleren. Hij trof aan: Knopkroos (*Lemna turionifera*), Puntkroos (*Lemna trisulca*,

Colombiaanse wolffia (*Wolffia columbiana*), Schedefonteinkruid (*Potamogeton pectinatus*), Puntig fonteinkruid (*Potamogeton mucronatus*), Aarvederkruid (*Myriophyllum spicatum*), Veelwortelig kroos (*Spirodela polyrhiza*) en Gewoon kransblad (*Chara vulgaris*)

Excursie Coepelduinen in Noordwijk (aan zee)

Joke de Ridder

Aanwezig: Lucas Breedveld, Casper Hilvers, Tilly Kester, Cees Los, Henk Lubberding, Joke de Ridder, Johan Vos, Anneke Wagner en Casper Zuyderduyn (onze gids)

Het was prima excursieweer toen wij zaterdagochtend 8 juli om 10.00 uur verzamelden aan het eind van de Koningin Astrid Boulevard in Noordwijk. Daar troffen we Casper Zuyderduyn, onze gids voor vandaag en tevens contactpersoon voor het Bentwoud. Hij had beloofd ons de Coepelduinen met zijn mooie zeedorpenvegetatie te laten zien. Dit vegetatietype komt voor bij dorpen als Katwijk, Noordwijk en Zandvoort, waar tot in de jaren '60 de duinen gebruikt werden voor kleinschalige teelten (groente en aardappelen) en om er visnetten uit te leggen. Deze menselijke activiteiten zorgden voor veel dynamiek in het duin. SBB (StaatsBosBeheer) heeft de Coepelduinen sinds eind jaren '80 in bezit en sloot het in eerste instantie af voor het publiek. Nu is het tussen 15 augustus en 15 maart wel toegankelijk voor het publiek. Hier en daar (aan de zuidoostkant) is te zien dat het gebied vergrast (met o.a. Duinriet) en verruigt, hoewel er de laatste jaren ook – vanzelf – weer stuifzand ontstaat. Er wordt momenteel geen beheer gevoerd, maar met de sterk woekerende Rimpelroos (*Rosa rugosa*) in het gebied wordt daar wel over gedacht.

Hondskruid kwamen we regelmatig tegen (Johan Vos)

De Bitterkruidbremraap is een (half)parasiet op Echt bitterkruid (Johan Vos)

Ik heb een hele lijst met leuke plantensoorten genoteerd maar zal mij een beetje inhouden.

Soorten van het zeedorpenlandschap zijn Kegel- en Nachtsilene, Echt bitterkruid, de erbij horende Bitterkruidbremraap, Duinaveruit (stond er erg veel) en Wondklaver. Grote tijm was ook goed vertegenwoordigd, het kevertje dat deze soort herbergt draagt volgens Casper de misleidende naam 'Tijmspitsmuis'. Stekend loogkruid daarentegen is een soort van het kale zand dat, als het eenmaal verdroogd is, door de duinen rolt. Een mosje wat Zomersneeuw heet en er ook zo uitziet, maar onder natte omstandigheden 'onzichtbaar' is.

Hoewel het vanwege het droge voorjaar een slecht Hondskruidjaar is, vonden we op verschillende plekken toch nog heel wat exemplaren

van deze mooie soort.

Een afwijkende vegetatie troffen we aan op plekken waar tot in de jaren 60 nog Corsicaanse dennen stonden. Een bosplant als Lelietje-van-dalen herinnert aan deze voorgeschiedenis.

Ook dierlijk leven liet zich zien: een Zandhagedis, 2 vossen, de Duinsabelsprinkhaan, de Veldleeuwerik en de harige rups van de Grote beer.

Na een pittige wandeling, heuvel op – heuvel af, soms door het mulle zand, bereikten we het hoogste punt van het gebied (32 m. boven NAP). Dat leverde een mooi uitzicht op over de regio met in de verte een schim van de verlengde baan van Snowworld! Een beeld waar Zoetermeeders altijd blij van worden!

Daarna daalden we af naar een natte duinvallei, Guitendel geheten. Deze vallei was, nog niet eens zo lang geleden in gebruik als aardappellandje. Hier troffen we o.a. aan: Moeraswespenorchis (massaal), veel Kattenstaart, Dwergzegge en Paddenrus, Strand- en Echt duizendguldenkruid, een enkel exemplaar van Hondskruid en al een eerste bloeiende Parnassia.

Na dit botanische hoogtepunt zijn we teruggelopen langs het fietspad (achter de zeereep) richting Boulevard. Leuk dat we hier ook nog een aantal leuke soorten aantreffen waaronder Aardbeispinazie.

We willen Casper Zuyderduyn hierbij hartelijk danken voor een inkijkje dat hij ons gunde in een prachtig duingebied dat tot zijn favoriete plekken behoort. Dank Casper!

Voldaan en vermoeid aan het eind van de excursie (Johan Vos)

De Balij op verzoek van de gemeente

Joke de Ridder en Johan Vos

Plantenwerkgroep - inventarisatie za 10 mei en do 13 juli 2017 - Km-hok 30.57.41

Op 10 mei waren Henk Bessembinders, Tilly Kester, Henk Lubberding, Joke de Ridder en Johan Vos aanwezig, op 13 juli kreeg dit groepje versterking van Lucas Breedveld, Anke de Bruyn en Casper Hilvers.

Vanwege een eventuele natuurkernstatus hebben we dit jaar de flora van het Balijbos twee keer in ons programma opgenomen. Naast ons eigen floristisch onderzoek heeft bureau Waardenburg (uit Culemborg) opdracht gekregen om de huidige kwaliteit in beeld te brengen en te adviseren over hoe de biodiversiteit en de beleving van het bos door recreanten kan worden verbeterd.

Omdat de precieze opzet van dat onderzoek bij ons nog niet bekend was, hebben we een route gelopen binnen KM-hok 30.57.41 en daar alle planten die we tegen kwamen gestreept. Bij het kiezen van die route hebben we gestreefd naar zoveel mogelijk variatie in de vorm van een bosvak met een dichte en een half open structuur en een kapvlakte met nieuwe aanplant van populier en linde. Tijdens ons eerste

Inspectie kapvlakte met nieuwe aanplant (Tilly Kester)

bezoek was al direct duidelijk dat we, om een aantal soorten definitief op naam te kunnen brengen, we later in het seizoen zouden moeten terugkomen. Dat gold bijv. voor een Helmkruid- en een

Agrimoniesoort. Bij ons tweede bezoek bleek dat het ging om: Gevleugeld helmkruid (*Scrophularia umbrosa*) en Gewone agrimonie (*Agrimonia eupatoria*), leuke vondsten voor Zoetermeer!

Op zaterdag 10 mei was het prachtig voorjaarsweer met veel net ontluikend (blad)groen en de eerste Oranjetipjes, de voorjaarsvorm van het landkaartje en veel bonte zandoogjes.

Grassen begonnen te bloeien, IJle en Zachte dravik komen we weer overal tegen en de varens ontrolden hun bladeren. We meenden een Geschubde mannetjesvaren te ontdekken, maar daar heb ik nog geen zekerheid over. Dit blijft een lastige soort en we twijfelen wat af.

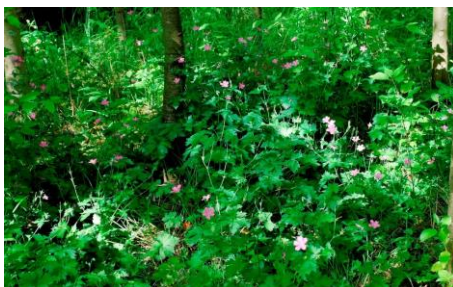
Het Groot heksenkruid begint na het Westerpark nu ook in de Balij voet aan de grond te krijgen. Planten steken kennelijk ook de snelweg over, al dan niet geholpen door de mens en zijn huisdieren.

Op plekken waar enkele jaren geleden bomen gekapt zijn vonden we veel zaailingen van populier (wellicht de Zwarte met zijn ruitvormig blad) en Zwarte els. Ook veel andere bomen en struiken zaaien zich gemakkelijk uit in de Balij zoals: Boswilg, Eenstijlige meidoorn, Sleedoorn, Vogelkers, Wilde en Haagliguster, Zomereik, Hazelaar, Gelderse roos, en Lijsterbes.

Opvallend was ook de uitbundig groeiende Valeriaan.

De oorspronkelijk aangeplante 'wilde' hyacinten stonden prachtig te bloeien. Tegenwoordig wordt er van uitgegaan dat dit hybrides zijn tussen de Wilde (*non-scripta*) en de Spaanse (*hispanica*) hyacint: *Hyacinthoides x massartiana*. De beide ouders van deze hybride komen waarschijnlijk niet meer voor in Nederland.

Op 10 mei hebben we 1,32 km gelopen in iets meer dan 2 uur.

Onbekende Geranium (Joke de Ridder)

Op 13 juli hebben we ongeveer dezelfde route gelopen en de lijst van 10 mei aangevuld. Interessante aanvullingen zijn: Duinriet (hoewel veel minder dominant dan in de aanlegfase van het bos), Brede wespenorchis (zo'n 40/50 exemplaren), Goudgele honingklaver en Heggendoornzaad. De laatste soort komen we in Zoetermeer vrijwel niet meer tegen.

Verder hebben we een Geraniumsoort met lange uitlopers aangetroffen die we niet op naam hebben kunnen brengen.

Niels Eimers suggereerde via facebook Geranium x

oxonianum, een plantsoensoort die als bodembedekker wordt gebruikt.

Regelmatig wordt de discussie gevoerd hoe zinvol een tweede streepronde is. Uit onze streeplijst blijkt dat de ronde van 10 mei 75 soorten heeft opgeleverd en de ronde van 13 juli daar nog 32 soorten aan heeft toegevoegd. Conclusie: zonder tweede ronde in een ander jaargetijde mis je zo'n 30% van de soorten.

Een dagje Floronkamp

Joke de Ridder

Zaterdag 22 juli nam ik deel aan een Floronkamp bij Woerden. De meeste deelnemers bleven het hele weekend, maar gelukkig kon je ook een enkele dag meedoen. Ik vind het altijd erg leuk om met andere mensen naar planten te kijken. Niet dat ik onze plantenwerkgroep niet gezellig vind, maar iedere florist heeft zo zijn eigen ezelsbruggetjes en ook zie je in ieder gebied weer andere planten. Vaak genoeg denk ik dan: missen wij deze soort in Zoetermeer?

Dalmatiëklokje
(Joke de Ridder)

Zo twijfelde Peter (Wetzels, onze streper) bij een plantje wat ik Hoenderbeet genoemd zou hebben. De flora werd erbij gepakt en het bleek Brede dovenetel (*Lamium confertum*) te zijn!

Meteen het verschil geleerd: bij de Brede dovenetel zijn de schutbladen niet stengelomvattend en zijn de kelktanden erg lang zodat de bloem er nauwelijks uitsteekt.

Een paar leuke soorten die we gezien hebben zijn: het Dalmatiëklokje (*Campanula portenschlagiana*), lijkt op het ons welbekende Kruipklokje maar heeft een meer klokvormige bloem. Kleine duizendknoop, Kleine majer, Moerashyacinth en een heel zeldzame soort: Varenhelmbloem (*Corydalis cheilantifolium*). Als hij bloeit lijkt het een Gele

helmbloem maar het blad lijkt echt op een varenblad.

Natuurlijk keken we ook 'gewoon' naar die lastige basterdwederiken en werd, net als bij ons dus regelmatig de Heukels geraadpleegd. Na een lange dag hadden we meer dan 250 soorten gevonden in 1 km hok! Het werd een beetje een wedstrijd met onszelf. Maar met zoveel soorten neem ik op een gegeven moment ook niets meer op en was ik blij dat ik om 5 uur opgehaald werd.

Varenhelmbloem
(Joke de Ridder)

Palenstein, tweede ronde

Johan Vos

Plantenwerkgroep - inventarisatie do 27 juli 2017 - Km-hok 30.57.35

Aanwezig: Anke de Bruyn, Casper Hilvers, Tilly Kester Winny Koelé, Fred Reeder, Joke de Ridder en Johan Vos

Het was een mooie zomeravond met mooie luchten en een stevige wind. Typisch Hollands zomerweer volgens 'Weerplaza'. Ondanks het aangebroken vakantie seizoen was er deze avond sprake van een goede opkomst. Zelf had ik al wat rondgekeken binnen deze KM2 en twee braakliggende terreinen ontdekt. Omdat de PWG dit hok de eerste keer vroeg in het jaar gestreept had (25 maart om precies te zijn) was het aantal soorten toen nog zeer bescheiden. De ervaring heeft

ons echter geleerd dat er in een stedelijk hok gedurende deze tijd van het jaar heel wat meer te beleven valt! Vrijwel direct ontdekten we Reuzenzwenkgras (*Festuca gigantea*), een typische bosplant die we in Zoetermeer alleen kennen van het Pastoorsbos. Misschien is de bodem hier (tegen het talud van de groene ring rond het oude dorp) enigszins vergelijkbaar met de 'bosbodem' achter de Nicolaaskerk aan de Dorpsstraat.

Veel grassen zijn inmiddels uitgebleeid, sommige nog wel goed herkenbaar. Een voorbijganger wees ons op de

Reuzenbalsemien, een soort die met ingang van 2 augustus 2017 is opgenomen op de lijst van soorten van de Europese

Unie die de lidstaten dienen te bestrijden. Op het eerste braakliggend terrein konden we onze kennis van de ganzenvoeten (Mel-, Stippel-, Korrel e.d.) en andere éénjarige planten testen. Hier troffen we

Hanenpoten in Palenstein (Johan Vos)

ook de Ingesneden dovenetel (*Lamium hybridum*). En natuurlijk overal Hanenpoten! Maar tussen al die 'gewone' hanenpoten vielen ook veel forsere hanenpoten op. Deze planten steken met kop en schouders boven de rest van de hanenpotenvegetatie uit, dragen bladen van minimaal 1,5 cm. breed met een verdiepte witte middenzone en een paarse middennerf. Verder valt de compacte bloeiwijze en de enorme kafnaalden op. Twee jaar geleden hebben we deze planten ook gezien aan de oever van de toen net ingerichte oever van de Leidse wallenwetering aan de rand

van het nieuwe parkje voor het CKC. Het meten van het DNA van deze planten indertijd heeft geen duidelijk antwoord gegeven op de vraag of er sprake is van de Stekelige hanenpoot (*Echinochloa muricata*), een nieuwkomer uit N-Amerika.

Vervolgens langs de oevers van de centrale watergangen (daar veel Moerasvergeet-mij-nietje, Heelblaadjes, Grote Kattenstaart, Koniginnenkruid e.d.) richting tweede braakliggende terrein. Daar o.a. op de gedeeltelijk kale zandgrond Smal vlieszaad, veel duizendknopen en ganzenvoeten, kiemplanten van Zwart tandzaad en Grijze mosterd (*Hirschfeldia incana*). De laatste soort is de meest over het hoofd geziene kruisbloemige van Zoetermeer. Door de tegen de as aangedrukte vruchten wordt deze soort vaak aangezien voor Zwarte mosterd (*Brassica nigra*). Op basis van de vruchten is het verschil tussen beide soorten vrij gemakkelijk te maken.

Vrucht Zwarte mosterd: 1 – 2,5 cm lang (de snavel beslaat zo'n 1/5 van lengte van de vrucht).

Vrucht Grijze mosterd: 0,7 – 1,5 cm lang (de snavel beslaat 1/3 tot 1/2 van de lengte van de vrucht).

Niet onderhouden tuintjes zijn een mekka voor de PWG leden (Fred Reeder)

Grijze mosterd, volop aanwezig aan de rand van Zoetermeer (Johan Vos)

Tevens bleek dat de scherpe smaak van de Zwarte mosterd volgens Winny ontbrak bij de Grijze mosterd. Dat u het weet!

Daarna zijn we langs de van Diestlaan teruggelopen naar het verzamelpunt. Het is merkbaar dat de dagen al weer korter worden eind juli, het strepen gaat om 21.00 uur al moeite kosten!

Concluderend kunnen we vaststellen dat we deze avond vooral veel algemeen voorkomende soorten gezien hebben. De teller staat, na de 60 soorten van maart, nu op 150 soorten voor dit KM-hok.

Update slechtvalken op de stadhuistoren, vervolg

Winfried van Meerendonk

Na 17 jaar wachten heeft een broedpaar slechtvalk dit jaar voor nageslacht gezorgd op de stadhuistoren van Zoetermeer. Dat ging niet zonder slag of stoot. (zie ook KNNV-Nieuwsbrief nr. 8, blz. 9 en 10 en nr 22 blz. 10, 11 en 12 ook op [de KNNV site](#) te vinden)

Zoals eerder gemeld bleek begin maart dat de valken actief waren bij de nestkast aan de oostzijde van de toren. Op 12 maart werd een 'aflossing' waargenomen, wat er op wees dat er eieren waren. De valken hielden diverse leden van de vogelwerkgroep vervolgens in spanning. Meta Waaier had

Slechtvalkenkuiken op 5 mei 2017
(Winfried van Meerendonk)

vanuit haar woning goed zicht op de valkenkast aan de oostzijde van de toren en liet weten dat ze daar regelmatig één of twee slechtvalken zag. Nadere observatie leerde dan ook dat de valken deze kast hadden bezet. Uiteindelijk hebben ze vier eieren gelegd waarvan er drie zijn uitgekomen. Eén van de drie jongen is drie keer naar beneden gestort bij een vliegpoging. Twee maal is de jonge en veel te zware slechtvalkenvrouw teruggezet op de toren maar dat heeft niet mogen baten. Ondanks de verzorging bij een valkenier en bij vogelasiel 'de Wulp' in Den Haag werd zij

dood gevonden op de toren en resteerden twee nakomelingen, een man en een vrouw die wel succesvol zijn uitgevlogen.

Regelmatig heb ik filmopnamen gemaakt op ongeveer 150 meter, vanaf de Dobbeplass. Hopelijk verandert dat komend jaar, als er een web-cam geïnstalleerd wordt en we dagelijks vanachter de computer een kijkje in de kast kunnen nemen.

Voor wie het ringen van de jonge valken nog niet van dichtbij heeft gezien:

<https://www.youtube.com/watch?v=aEtHGeXvu5w>

Gezien in Zoetermeer

Johan Vos

In deze rubriek melden we bijzonderheden die het afgelopen kwartaal in Zoetermeer zijn waargenomen. Dat kunnen zijn: soorten die al wel bekend zijn van Zoetermeer, maar op nieuwe plekken opduiken of zich ineens massaal manifesteren, bijzondere zwervers die soms wel en dan

weer jaren niet verschijnen, gevalideerde bijzondere waarnemingen van Waarneming.nl, vertegenwoordigers van soortengroepen waar weinig naar gekeken wordt of woekerende exoten. U wordt hierbij uitgenodigd om een bijdrage te leveren aan deze rubriek door uw waarnemingen (het liefst voorzien van een foto, plek en datum van waarneming en naam waarnemer) te sturen naar: zoetermeer@knnv.nl

Vestiging Groot dikkopje in Zoetermeer?

Het Groot dikkopje (*Ochlodes sylvanus*) is een vrij algemeen voorkomende standvlinder die niet in Zoetermeer voor komt of kwam. De eerste gedocumenteerde waarneming uit Zoetermeer is van 24

Groot dikkopje (Simon Post)

juni 2016 van Simon Post. We zijn er tot nu toe van uit gegaan dat het om een zwerver ging. Van Grote dikkopjes is bekend dat ze grote afstanden kunnen afleggen.

Dit jaar echter zijn er zowel in het Westerpark als in het Buytenpark Grote dikkopjes waargenomen. Het gaat om vier verschillende waarnemers die op 5 verschillende data totaal 12 exemplaren hebben gespot, de eerste op 3 juni en de laatste op 26 juni. Of er sprake is van een definitieve vestiging van de soort in Zoetermeer is nog niet te zeggen, dat zal de tijd leren maar opmerkelijk is het wel.

Omdat hier sprake is van een soort van de rode lijst is het zaak om het beheer nog eens in ogenschouw te nemen. De Vlinderstichting beveelt een gefaseerd maaibeheer van grasland nabij struwelen en bosranden aan, dit omdat de rups van het Groot dikkopje overwintert in grasstengels. Uiteraard zijn ook voldoende nectarplanten in juni/juli gunstig maar dat geldt in feite voor heel veel vlindersoorten.

Sierlijke witsnuitlibel in het libellenreservaat

Hans Lucassen en Henk Lubberding ontdekten op 27 mei jl. in het libellenreservaat de hoogst zeldzame Sierlijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia caudalis*). Het gaat om een korte, plompe libel met brede vleugels en een knotsvormig achterlijf. Het mannetje is herkenbaar aan het donkere uiterlijk in combinatie met het wit op alle 'lichaamseinden' (snuet, achterlijfhangsels, en pterostigma's). De soort komt voor bij voedselrijke plassen met een rijke vegetatie van waterplanten. Beide sexen vliegen graag boven open water en rusten uit op bladeren van drijfbladplanten zoals Witte waterlelie.

Sierlijke witsnuitlibel (Hans Lucassen)

Een zeer kenmerkend beeld is een mannetje Sierlijke witsnuitlibel dat op een waterlelieblad zit en zijn knotsvormige achterlijf regelmatig kaarsrecht omhoog houdt.

Er zijn momenteel geen populaties van deze soort uit Nederland bekend zodat het hier om een zwervend exemplaar gaat.

Eileggende Grote keizerlibellen

Eileggende Grote keizerlibellen
Johan Vos

Op 5 juli 2017 nam Johan Vos in het libellenreservaat een hoge mate van activiteit bij Grote keizerlibellen (*Anax imperator*) waar. Opvallend was de aantrekkingskracht van Lidsteng op eileggende vrouwtjes van deze soort. Vele exemplaren streken keer op keer neer op de uit het water stekende 'kerstboompjes'. Van de Grote keizerlibel is bekend dat ze bij het afzetten van eieren een voorkeur hebben voor drijvende waterplanten.

Rapunzelklokje en Poelruit, nu ook in het Westerpark

Op 16 juni 2017 zag Johan Vos in de noordwestelijke deel van het Westerpark op het talud naar de fietsbrug over de RSR (KM-hok 30.56.35) een schitterend exemplaar van

het Rapunzelklokje (*Campanula rapunculus*). Iets verderop aan de rand van het struweel naast het fietspad van de Heuvelweg (KM-hok 30.57.31) trof

Rapunzelklokje (Johan Vos)

hij een groep poelruitplanten aan. Beide soorten zijn in Zoetermeer maar van een gering aantal groeiplaatsen bekend. In het Westerpark had hij beide soorten nog niet eerder waargenomen.

Poelruit (Johan Vos)

IJzerhard nog steeds aanwezig bij station Zoetermeer-Oost

Op donderdag 27 juli 2017 ontdekte Johan Vos op het parkeerterrein bij station Zoetermeer oost een aantal IJzerhardplanten. IJzerhard (*Verbena officinalis*) is een soort die waarschijnlijk halverwege de jaren '90 van de vorige eeuw met de trein naar

Zoetermeer is gekomen en die daar voor het eerst in 1995 door hem daar is waargenomen. Deze planten leidden jarenlang een marginaal bestaan in een strook tussen het ballastbed en het hekwerk van het aangrenzend parkeerterrein. In 2007 waren de planten daar nog steeds aanwezig. In de jaren erop volgend ging het terrein op de schop en volgde een nieuwe inrichting met keurige plantsoenstruiken (plus het bijbehorend beheer) rond de nieuw aangelegde asfaltvlakte. Het is verbazingwekkend om te zien dat de soort, ondanks al dit menselijk geweld, toch kans heeft gezien zich uit te breiden en nu groepsgewijs op meerdere plekken rond het parkeerterrein voorkomt.

IJzerhard (Johan Vos)

Ter afsluiting

Fred Reeder

Hierboven ziet u in panorama het nieuwe natuurgebiedje van Zoetermeer op de grens van het Buytenpark en de Drooggemaakte grote polder. De foto is gemaakt vanaf het fietspad.

Jonge Vos (Fred Reeder)

Met een verrekijker is hier onder anderen de rechts op de foto zichtbare Steltkluut al tijdens waar te nemen. Het is te hopen dat men de begroeiing hier laag houdt.

Steltkluut (Fred Reeder)

En het vosje was bijna even verbaasd als ik toen ik hem tegenkwam in de Balij en wachtte keurig tot de foto gemaakt was.

Op vakantie

Bij een uitgestrekte weide
waar de stilte bijna hoorbaar was.
Daar vroeg ik wat de zin was,
waar het eind en vooral het begin was.
Een ree verscheen als uit het niets,
volmaakt in haar simpliciteit.
Door haar gehuppel
op mijn netvlies
raak ik nooit meer
het antwoord kwijt. (M)

De volgende nieuwsbrief zal midden oktober 2017 verschijnen.

Kopij van de leden voor de nieuwsbrief **voor 1 oktober** richten aan het e-mail adres van Fred Reeder.

Reacties op deze nieuwsbrief gaarne via e-mail richten aan de KNNV Zoetermeer.